

❖ An Lúibín ❖

15 Samhain 2016

Na scríbhneoirí Gaeilge

Níl a fhios againn cá mhéad cainteoir Gaeilge atá ann ach nílimid chomh dall sin ar líon na scríbhneoirí Gaeilge, a bhuíochas sin ar na húrscéalaithe Anna Heussaff agus Éilís Ní hAnluain. Tá toradh a gcuid taighde foilsithe ag *Tuairisc.ie*.¹ Tá baint acu araon le hAontas na Scríbhneoirí Gaeilge, a bunaíodh dhá hliain ó shin. Tá foinsí éagsúla ann: an tAontas féin, *Portráidí na Scríbhneoirí Gaeilge* a foilsíodh i mbliana, suímh idirlín na bhfoilsitheoirí, *Eolaire CIC de Scríbhneoirí Gaeilge* (CIC, 1998), *Scríbhneoirí na Gaeilge 1945-1995* (Seán Ó Cearnaigh, *Comhar*, 1995). Deir na taighdeoirí:

Dá gcuirfimis sa chuntas inniu gach duine ar foilsíodh scéal, dán, blag nó alt léinn leo in irisí na Gaeilge nó a bhuaigh duais i gComórtais Liteartha an Oireachtais, seans go mbeadh 700 ainm ar a laghad againn.

Is iad na seánraí atá i gceist úrscéalta, gearrscéalta, filíocht, drámaíocht, litríocht don óige, neamhfhicsean, aistriúcháin, eagarthóireacht agus saothair acadúla. Is léir ón taighde gur líonmhaire na fir ná na mná: 311 fear in aghaidh 195 bean (61% agus 39% faoi seach). Ach cuimhnimis nach raibh sna mná deich mbliana ó shin ach 8% den 254 scríbhneoir a áiríodh ag an am.

Tá ceistanna le freagairt fós, a deir na húdair. Cá mhéad de na scríbhneoirí a tógadh le Gaeilge? Cé na haoisghrúpaí is treise? Céard é coibhneas na bhfear is na mban ag gach foilsitheoir? Cá mhéad duine a d'éirigh as nó nár chuir an dara leabhar amach?

Ní in Éirinn atá cónaí ar na scríbhneoirí go léir, rud nach ndéantar tagairt dó san alt. Tá seisear scríbhneoirí ar a laghad le fáil thar lear: duine san Fhionlainn, beirt san Astráil, duine san Eilbhéis, duine in Barcelona, scata sna Stáit, duine i gCeanada, duine i bPáras, duine sa Bhrasaíl.²

Faoi láthair tá os cionn 5,000 leabhar i gcló i nGaeilge. Saothair liteartha is ea breis is 2,000 ceann acu; leabhair pháistí agus leabhair oideachasúla an chuid eile.³ Dealraíonn sé nach bhfuil laghad ag teacht ar a méid, cé go bhfuil buaic liteartha na Gaeltachta maolaithe anois agus meáchan na teanga aistrithe go dtí an réimse cathrach.

Teanga oifigiúil

Stádas oifigiúil a bhaint den Ghaeilge agus an Béarla a chur ina háit i ndiaidh Brexit: sin é an rud ba cheart a dhéanamh, dar le heacnamaí Éireannach, John FitzGerald. Tá bunús ar fónamh (dar leis) leis an tuairim sin: tar éis imeacht Shasana ní bheidh aon tír labhartha Béarla fágtha ann agus ba chóir d'Éirinn a chur in iúl gur bhfearr léi dá ndéanfaí an obair i mBéarla. B'fhéidir (dar leis) nach mbeadh teacht ar cháipéisí i mBéarla ar chor ar bith, agus go mbeadh ar na hÉireannaigh i mbun gnó i bhFraincis nó i nGearmáinis, rud a bheadh thar a bheith deacair. (Féach an t-alt in *Tuairisc.ie*.⁴)

¹ 'Scríbhneoirí na Gaeilge – cé mhéad acu atá ann agus cad atá á scríobh acu?' <http://tuairisc.ie/scríbhneoiri-na-gaeilge-ce-mhead-acu-ata-ann-agus-cad-ata-a-scriobh-acu/>

² Féach 'Scríbhneoirí Gaeilge thar lear': https://ga.wikipedia.org/wiki/Scr%C3%ADbhneoir%C3%AD_Gaeilge_thar_lear.

³ Féach an chatalóg ag www.litríocht.com.

⁴ Féach <http://tuairisc.ie/moladh-ag-eacnamai-mor-le-ra-go-mbainfi-stadas-ae-den-ghaeilge-i-ndiaidh-brexit/>.

Níl sé chomh soiléir sin, ar ndóigh, cén fáth nach mbeadh na hÉireannaigh ábalta máistreacht a fháil ar cheann nó dhó de theangacha forleathana na hEorpa, máistreacht atá ag cuid Gaeilgeoirí sa Bhruiséil cheana. Ach sin an fhadhb, dar le mo dhuine: Gaeilge amháin atá mar theanga oifigiúil thall ag Éirinn, agus beidh cáipéisí ar fáil i nGaeilge agus gan fáil orthu i mBéarla. Bíonn lucht riaracháin an Aontais ag béarlóireacht eatarthu féin, ar ndóigh, ach scéal eile is ea an páipéarachas oifigiúil. (Tá stádas oifigiúil ag an mBéarla ag Málta laistigh den tír féin, ach Máltais atá mar roghnaithe acu mar theanga oifigiúil san Aontas.)

Mar a deir Fitzgerald, bheadh ar Thithe an Oireachtais a shocrú nár theastaigh stádas oifigiúil ón nGaeilge níos mó. Ansin chaithfí iarraidh ar an Aontas an stádas ud a thabhairt don Bhéarla. Ní beag an chonspóid a thioctadh as sin: tá tábhacht le réimse Eorpach agus cheilfí ar an nGaeilge í, gan trácht ar na poist ghalánta atá le fáil ag na haistritheoirí agus ag a gcúntóirí.

Tá buntáiste eile ag baint leis an mBruiséil ó thaobh na Gaeilge de. An téarmaíocht theicniúil a eascraíonn ó obair na n-aistritheoirí téann sé chun sochair don Ghaeilge i gcoitinne, mar a deir an Dr Eithne O'Connell, léachtóir sinsearach le Staidéar an Aistriúcháin in Ollscoil Chathrach Bhaile Átha Cliath.⁵

B'fhiú ceist a chur. Más amhlaidh nach dtiocfaidh aon lagú ar úsáid an Bhéarla mar idirtheanga 'neodrach' san Aontas, an mór a bheidh thíos léi de cheal stádas oifigiúil? Beidh na cáipéisí ar fáil go fóill ina lán teangacha, agus ní mór an stró iad a thiontú go Béarla más gá. Réiteach de chineál éigin é sin ach tá daoine ann nach nglacfaidh leis. (Níl sa Ghaeilge ach siombaileachas, an dtuigeann tú.) Sin díospóireacht atá le teacht.

Rialtóir na Gaeilge

Tá coimisinéirí teanga le fáil in Éirinn, sa Bhreatain Bheag agus i gCeanada, tíortha ina bhfuil an Béarla á bhrú féin ar theangacha mionlaigh. Cuireadh tionscadal mór taighde ar bun faoi choimirce an Economic and Social Research Council (ESRC) faoi seo, agus tá cás-staidéar déanta ag an Ollamh Diarmuid Mac Giolla Chríost ó Scoil na Breatnaise in Ollscoil Caerdydd. Is éard ab aidhm don tionscadal léargas a fháil ar céard is rialtóireacht mhaith ann.⁶

Tháinig an tOllamh Mac Giolla Chríost ar an tuairim nach mór an rath atá ar an scéal in Éirinn. Tá Coimisinéir na Gaeilge gafa i ngreim an dá bhruach, idir a bheith ina rialtóir agus ina ombudsman. Tá cur i gcéill ag baint le stádas reachtúil na Gaeilge agus gan aird á tabhairt don chomhionannas mar bhunús Acht na dTeangacha Oifigiúla (2003). Ina theannta sin, tá institiúidí ag diúltú géilleadh do chodanna den Acht. Chuidigh an fhaillí a rinneadh an stát sa Ghaeltacht le neartú an Bhéarla ann.

Deimhníonn an méid sin a bhfuil le tuiscint as an bhfianaise starógach agus as a bhfuil ráite ag an gCoimisinéir féin. Cuireann sé amhras i bhfiúntas agus i bhfónamh tionscadal an rialtais féin maidir le cothú na Gaeilge. B'fhéidir gur mithid an tionscadal úd a athbhreithniú agus gan cloí a thuilleadh leis an tuairim gur féidir leis an rialtas freastal ar riachtanais na Gaeilge ar fud an stáit. B'fhearr, mar shampla, lárionad ilfheidhmeach Gaeilge a chur ar bun sa státseirbhís chun freastal ar lucht na Gaeilge in áit iarracht a dhéanamh ar líon áirithe Gaeilgeoirí a earcú i ngach roinn.

Tá sé thar am roinnt buntuirimí seanchaite a scagadh agus iad a chaitheamh i dtraipísí más gá. Bíodh riachtanas na Gaeilge éigeantaí ar an liosta sin.

⁵ Éist le hagallamh léi ar *Cormac ar a Cúig* (RnaG), 17 Meitheamh 2016: <http://www.rte.ie/rnag/cormac-ag-a-cuig/programmes/2016/0617/796426-cormac-ag-a-cig-a-oine-17-meitheamh-2016/?clipid=2208382>

⁶ Féach <http://www.cardiff.ac.uk/news/view/317569-tactical-successes-and-strategic-failures-the-office-of-the-irish-language-commissioner> (18 May 2016).

Céard as dóibh (nó duitse)?

Taispeánann an fhianaise ghéiniteach gur tháinig an chuid is mó de shinsir na nÉireannach ina bhfiagaithe agus ina gcnuasaitheoirí idir 15,000 agus 7,500 bliain ó shin, sa tréimhse mhéisiliteach, tar éis leá na n-oioghearchaidhpeanna ach sular scar an Bhreatain agus Éire le mór-roinn na hEorpa de bharr ardú na farraige. Ní teanga Ind-Eorpach (teanga Cheilteach, mar shampla) a bheadh acu ach teanga, b'fhéidir, a raibh gaol aici le Bascais. Tháinig inimircigh eile sa tréimhse neoiliteach ina bhfeirmeoirí timpeall 6,500 bliain ó shin, ach is iad an dream méisiliteach a sholáthair an chuid is mó de stoc géiniteach na nÉireannach, na nAlbanach agus na mBreatnach.⁷

Ansin tháinig na feirmeoirí. Is dócha ar an bhfianaise ghéiniteach gur tháinig na feirmeoirí is luaithe go dtí Éire ón Spáinn (agus ó oirthear na Meánmhara roimhe sin). Thug siad eallach, arbhar agus prócaí leo. Na lonnaitheoirí a tháinig ina ndiaidh (agus arbh as deisceart na Rúise dóibh ar dtús) bhí a fhios acu conas tochailt ar lorg copair agus óir agus iad a bhruithniú. Thug siad leo an haemacromatóis, galar fola atá coitianta in Éirinn, agus cumas bainne a athleá, rud nach bhfuil chomh coitianta sin sa saol mór. Rinneadh aon phobal amháin de na lonnaitheoirí seo agus de na dreamanna a tháinig rompu: múnla a cuireadh ar bun 4,000 bliain ó shin.

Ní dócha ar chor ar bith gur thug aon dream acu leo an teanga a d'eascródh an Ghaeilge uaithi níos faide anonn. Níl fianaise ghéiniteach ná iarsmaí seandálaíochta ann a chuirfeadh in iúl go ndearnadh ionradh 'Ceilteach' ar Éirinn. Ní folair, mar sin, cuimhneamh ar dhóigheanna eile a bhféadfadh an próta-Ghaeilge úd teacht ar an bhfód.

Áitítear gur tháinig an fhoirm is luaithe den Ghaeilge idir 1000 RCh agus an chéad aois RCh. Bhí ainmneacha treibheanna Ceilteacha le fáil in Éirinn ag an am, go bhfios dúinn. Is dócha go raibh buntáiste éigin ag an teanga nua: is cosúil gur tháinig sí i dtír ón mBreatain trí bhealaí difriúla agus baint aici le réimsí móra sóisialta a bhí ag roinnt le dúnta, le scothaicme laochra agus le lárionaid dheasghnáthacha de chuid na hIarannaoise.⁸ D'fhágfadh an tseanteanga (nó na seanteangacha) a rian ar an gceann nua i gcúrsaí foghraíochta agus eile, ach i ndeireadh na dála ní bheadh faoi réim ach an teanga is déanaí a tháinig.

Is díol spéise é toradh an taighde ghéinitigh atá déanta ag an Wellcome Trust Centre for Human Genetics ag an ollscoil ab ansa leis na Gaeil riamh, Ollscoil Oxford. Taispeánann an taighde sin nach bhfuil sainbhunús 'Ceilteach' le géinte na nAlbanach, na nÉireannach, na mBreatnach agus na gCornach. Lasmuigh den bhunús coiteann méisiliteach úd atá acu uile agus ag na Sasanaigh féin, tá difríochtaí suntasacha eatarthu.⁹

Na Rohingya arís

Más léargas atá uait ar neamhinniúlacht na hAstráile agus tíortha eile in oirdheisceart na hÁise maidir le hathlonnú na dteifeach, tá sé le fáil i gcás na Rohingya - scéal é atá pléite cheana anseo.

Muslamaigh na Rohingya, iad ina mionlach i dtír a bhfuil móramh Búdach ann, agus i stát Rakhine is mó atá siad le fáil. Tá gaol acu leis na Banglaidéisigh; tugadh cuid dá sinsir isteach mar sclábhaithe sa 19ú haois, ach tá an bunphobal ann leis na céadta bliain. Ba mhinic caidreamh corrach idir iad agus na Búdaithe, agus is fada an rialtas ag imirt ansmachta orthu. I ndáiríre tá siad gan stá anoist; níl cead acu taisteal a dhéanamh, ní féidir leo vótáil nó seasamh i dtoghchán, ní féidir leo dul ar scoil nó seirbhísí a fháil, agus coinníonn sn rialtas smacht ar a saol pearsanta: ní féidir leo pósadh gan chead agus tá srian le méid a gclainne.

Oireann sé do pholaitheoirí brabúsacha peata deamhain a dhéanamh díobh. Tá cabhair le fáil acu sa drochobair ó manaigh pholaitiúla a rinne dearmad tamall maith ó shin ar a ndúirt an Búda féin faoin dochar a dhéanann an ghráin do chroí agus do nádúr an duine. Tá an gnáththairbhe le baint as na Rohingya: deimhníonn siad aontacht

⁷ Stephen Oppenheimer, 'Myths of British ancestry,' *Prospect Magazine*, 21 October 2006 : <http://www.prospectmagazine.co.uk/features/mythsofbritishancestry>

⁸ JP Mallory: *The Origins of the Irish*, Thames and Hudson, London, 2013. ISBN: 978-0-500-05175-7

⁹ <https://www.theguardian.com/science/2015/mar/18/genetic-study-30-percent-white-british-dna-german-ancestry>

agus cultúr an mhóiraimh, agus ligeann siad do cheannairí áirithe leas a bhaint as corraitheacht an phobail agus éiric a bhaint amach i seanachrann.

I 2012 ghríosaigh an rialtas scroblaigh de chuid an mhóirphobail chun na Rohingya a ionsaí. Bhí marú ann agus rinneadh a lán de na Rohingya a imtheorannú. Chuaigh cuid chun na Banglaidéise agus thug cuid eile aghaidh ar an Téalainn agus ar an Malaesia. Tá na mílte acu ag éalú ó shin agus cuid mhór acu ag dul sa seans sna báid. Is gearr ó rinneadh na scroblaigh ionsaí eile ar na Rohingya. An uair seo dúirt Aung San Suu Kyi (a bhí ina tost go dtí seo, mórán, agus a fhios aici, mar pholaiteoir, cé chomh cigilteach is atá an scéal) gur cheart fiosrú a dhéanamh; dúirt sí freisin, áfach, gur scéal ‘casta’ a bhí ann. Duine macánta misniúil í ach i ngreim an dá bhruach atá sí: ní féidir léi gan dada a rá ach os a choinne sin caithfidh sí an pobal a thabhairt léi, rud nach furasta agus an scéal mar atá.

Idir an dá linn tá an rialtas ag iarraidh cosc ar iriseoirí tuairisc a thabhairt ar dhrochghníomhartha na bhfórsaí slándála i stát Rakhine. Deirtear go bhfuil grúpaí armtha de chuid na Rohingya ag ionsaí fhórsaí an rialtais. Más ea, is é an t-ansmacht is ciontaí leis.

Tá práinn le plean athlonnaithe agus an oiread sin teifeach ann, agus ba dhóigh leat go mbeadh an Astráil agus ASEAN (Comhcheangal Náisiúin Oirdheisceart na hÁise) chun tosaigh sa ghnó. Ní hiad na Rohingya amháin atá i gceist, ach iadsan is mó atá ann. Níl an t-airgead ag an UNHCR chun iad a chur ar ais, agus is beag duine acu a d’fhág aon ina dhiaidh a d’fhéadfadh sé a fháil ar ais. Is beag a rinne an Astráil agus a cairde an scéal a réiteach go dtí seo, agus baint aige sin, b’fhéidir, leis an drogall stairiúil atá ar pholaiteoirí Astrálacha misneach mire a chur i dteifigh a d’fhéadfadh a n-aghaidh a thabhairt ar an tír bheannaithe seo.

Tá léargas ar an dearcadh sin le fáil i dtuairim an rialtais gur chóir gan ligean do theifigh a tháinig go dtí an Astráil i mbád smuigléara (agus atá in ionaid choinneála ar imeall ár dteorann) an Astráil a bhaint amach lena mbeo. Géilleadh do mhionlach dúr atá ann, agus ní féidir a rá gur réiteach stuama fóna atá ann. Tá gá le polasaithe ciallmhara fadtréimhseacha. Táimid ag fanacht fós le lucht a mbeartaithe.

Mura mian leat *An Lúibín* a fháil, cuir teachtaireacht dá réir chun rianach@optusnet.com.au.

If you do not wish to receive this newsletter, please send an email accordingly to rianach@optusnet.com.au.

Leaganacha simplithe

Céard as dóibh (nó duitse)?

De réir na fianaise géinití, tháinig an chuid is mó de shinsir na nÉireannach idir 15,000 agus 7,500 bliain ó shin, sa ré mhéisiliteach. Ní raibh teanga Cheilteach acu. Tháinig daoine eile ina ndiaidh 6,500 bliain ó shin. Feirmeoirí a bhí iontu. Ón Spáinn a tháinig siad. Ansin tháinig dream eile a raibh a fhios acu conas copar agus ór a úsáid. Rinneadh aon phobal amháin de shliocht na ndaoine sin timpeall 4,000 bliain ó shin.

Ní dhearnadh ionradh Ceilteach ar Éirinn. Is dócha an fhoirm is luaithe den Ghaeilge am éigin tar éis 1000 RCh (roimh Chríost. Is dócha gur ón mBreatain a tháinig an teanga nua agus baint aici le scothaicme nua. Ar ndóigh, d'fhágfadh na seanteangacha a rian ar an teanga nua.

Taispeánann taighde a rinneadh in Oxford go bhfuil an bunús céanna le géinte na nAlbanach, na nÉireannach, na mBreatain agus na gCornach. Lasmuigh den bhunús sin, tá difríochtaí suntasacha eatarthu, fiú idir na 'Ceiltigh'.

Na Rohingya arís

Tá praiseach déanta ag an Astráil agus ag tíortha eile in oirdheisceart na hÁise maidir le hathlonnú na dteifeach. Is leor cás na Rohingya mar shampla.

Muslamaigh is ea na Rohingya agus iad ina gcónaí i mBurma (Myanmar). Uaireanta ní raibh na Rohingya agus na Búdaithe ag réiteach go maith le chéile. Anois tá an rialtas ag déanamh cos ar bolg orthu. Ní féidir leis na Rohingya taisteal a dhéanamh, vótáil ná dul ar scoil. Ní féidir leo pósadh gan chead.

Cuidíonn manaigh Bhúdacha éigin leis an rialtas sa chos ar bolg seo. Gríosaitear daoine chun na Rohingya a ionsaí. Dá bhrí sin tá na mílte Rohingya ag teitheadh. Téann cuid acu go dtí an Téalainn agus an Mhalaeisia. Is beag a dúirt Aung San Suu Kyi faoi scéal go dtí seo, rud a chuir diomá ar mhórán daoine. Ach tar éis an ionsaí ba dhéanaí, dúirt sí gur cheart fiosrú a dhéanamh. Dúirt sí freisin, áfach, gur scéal 'casta' a bhí ann. Mar pholaiteoir, is dócha, caithfidh sí a bheith airdeallach más mian léi an pobal Búdach a thabhairt léi.

Anois tá an rialtas ag iarraidh cosc ar iriseoirí tuairisc a thabhairt ar dhrochghníomhartha na bhfórsaí slándála i stát Rakhine.

Tá práinn le plan athlonnaithe agus an oiread sin teifeach ann. Ba dhóigh leat, mar sin, go mbeadh an Astráil agus tíortha sa réigiún chun tosaigh sa ghnó. Ach is beag a rinne an Astráil agus a cairde an scéal a réiteach go dtí seo.